

SYMPÓZIUM O AKTUÁLNYCH PROBLÉMOCH DEJÍN FILOZOFIE V MOSKVE

V dňoch od 27. februára do 1. marca 1967 konalo sa vo Filozofickom ústave Akadémie vied SSSR v Moskve sympóziu o aktuálnych problémoch dejín filozofie s osobitným prihliadnutím k leninskej etape v dejinách marxistickej filozofie a k aktuálnym problémom najnovších dejín svetovej filozofie.

Sympóziu bolo vzhľadom na naše predstavy o sympóziách nezvyčajne rozsiahle. Podobalo sa vari skôr široko rozvetvenej konferencii než úzko vymedzenému spôsobu vedeckých rozhovorov. Na začiatku rokovania v pléne a v sekciiach zúčastnilo sa ho 270 účastníkov — filozofických pracovníkov zo všetkých republík SSSR, či už z pracovísk Akadémie alebo z univerzít a iných vedeckých ústavov a vysokých škôl. Prítomných bolo aj 21 zahraničných účastníkov zo socialistických krajín. Medzi nimi napríklad prof. Legovič z Poľska, dr. Radu Pantazi z Rumunska, dr. I. Balogh z Maďarska, sedemčlenná delegácia filozofov z NDR, K. Delev, M. Bačvarov a Dejan Pavlov z Bulharska, zástupcovia z Mongolska. Referát na sympóziu podal dr. Dragutin Lekovič z Juhoslávie, (Belehrad) — hoci sa na ňom, žiaľ, osobne nezúčastnil. Takmer všetci zahraniční účastníci na sympóziu vystúpili alebo odovzdali svoj príspevok. Z Československa sa na sympóziu zúčastnili a vystúpili na ňom Jiří Černý z Filozofického ústavu ČSAV a Andrej Kopčok a Ján Uher z Filozofického ústavu SAV.

Spomedzi sovietskych účastníkov boli na sympóziu prítomní príslušníci všetkých žijúcich filozofických generácií: počnúc od najstarších akademikov až po najmladšiu nastupujúcu generáciu. Celkove tu odznelo vyše 150 referátov, príspevkov a diskusných vystúpení.

Takéto množstvo vystúpení i problémov, pochopiteľne, neumožnilo sústrediť sa na niekoľko vybraných a najviac sporných otázok, vylučovalo možnosť rozoberať ich čo najviac do hĺbky. A tak pre nás zahraničných účastníkov vari najpozoruhodnejší prínos spočíval najmä v tom, že za pomerne krátky čas, v priebehu niekoľkých dní, mali sme sa možnosť osobne oboznámiť jednak s veľkým množstvom sovietskych filozofov, s ich súčasným spôsobom myslenia, tvorby a s diferenciáciou, ktorá aj tu, vo vnútri marxistickej filozofie, nespore prebieha. Po tejto stránke mali sme sa teda možnosť — aj keď, pravdaže, len zbežne — zoznámiť s ľuďmi a s problematikou, ktorú je človek ináč schopný obsiahnuť len po niekoľkotýždňovej študijnej ceste po SSSR. To je prednosť takéhoto podujatia. Jeho nevýhodou je, že sa môžu problémy viac-menej iba nastolovať, nie však dostatočne analytickým spôsobom riešiť. Až však vyjde protokol, bude si možné overiť (oveľa lepšie, než sa to dá urobiť na prvé počutie), že niektoré príspevky sa usilovali obsiahnuť aj túto dimenziu.

Prvý poldeň sympózia prebiehal v pléne. Otvoril ho riaditeľ Filozofického ústavu AV SSSR akad. F. V. Konstantinov. Ďalšie referáty predniesli: M. T. Jovčuk o niektorých zásadných otázkach dejín marxistickej filozofie, najmä jej leninského obdobia; T. I. Ojzerman o niektorých metodologických otázkach dejín filozofie ako filozofickej vedy; V. E. Jevgrafov o problematike výskumu dejín filozofie SSSR. A. S. Bogomolov,

predniesol spoločný referát, ktorý vypracoval v spolupráci s J. Melvilom a I. S. Narskim o problematike marxistickej kritiky súčasnej buržoáznej filozofie.

Potom pracovalo sympóziu v piatich sekciách, ktorých problematika nadväzovala na témy nastolené v uvedených referátoch, pričom ich referenti boli zároveň vedúcimi diskusie. Špeciálnou problematikou základných problémov dejín dialektiky sa okrem toho zaoberala ešte ďalšia sekcia, ktorú viedol akademik M. A. Dynnik.

V sekciách odzneli k niektorým jednotlivým problémom ďalšie úvodné vystúpenia a potom príspevky prihlásených účastníkov.

Zameranie i úroveň rokovania v sekciách boli rôznorodé. Najpodnetnejšie sa nám zdalo byť rokovanie v druhej sekcii o metodologických problémoch dejín filozofie. Diskusia v tejto sekcii mala relatívne najfilozofickejší ráz, vznikli tu mnohé spory a často sa nastoľovali otázky, o ktorých v posledných rokoch aj u nás veľa diskutujeme. Všeobecne sa už aj tu požadoval špecifický a diferencovaný prístup k súčasným nemarxistickým filozofiám, hoci na druhej strane — vo viacerých konkrétnych príspevkoch — neraz odznievali ešte konzervatívne a skúmanej problematike neadekvátne schémy.

Značnú pozornosť celého sympózia upútala — ako sa dalo očakávať — antropologická problematika v dejinách i v súčasnej marxistickej i nemarxistickej filozofii. Viacerí referenti, predpokladajúc túto skutočnosť a v snahe „brániť marxizmus“, vyrukovali už v úvodných referátoch s tézou, že „problematika človeka bola *vždy* v centre pozornosti marxistickej a sovietskej filozofie“. Takáto, značne nesebakritická a apologetická formulácia vyvolala, pochopiteľne, polemiku a nesúhlas u viacerých účastníkov sympózia, najmä u niektorých zahraničných účastníkov, s ktorými sme sa o tejto otázke zhovárali. Predovšetkým preto, lebo sa v nej navzájom zamieňajú a pletú prinajmenšom dve veľmi odlišné veci, kamufluje sa historická skutočnosť. Nepopierateľnou pravdou je, že v marxistickej teórii (predovšetkým v Marxovom diele) je filozofia ľudského individua, ľudskej osobnosti a humanizmu nielen imanentne obsiahnutá, ale naozaj tvorí jej neodmysliteľnú súčasť. Z toho však nevyplýva, že v jednotlivých historických podobách marxizmu zodpovedala vždy táto problematika Marxovým filozofickým zámerom a predstavám. Ba boli obdobia, keď jestvujúca interpretácia marxizmu bola v zjavnom rozpore s marxistickým humanizmom a jeho snahami o slobodnú socialistickú spoločnosť a slobodného človeka. Nehovoriac už o tom, že sa filozofia človeka v marxizme aj teoreticky ignorovala, zaznávala, prenechávajúc v tom naplno pole pôsobnosti pre idealistické filozofie. To sú dnes už natoľko evidentne preukázané a notoricky známe skutočnosti, že je priam až zarážajúce, ako ich môže niekto nebrať na vedomie a apologeticky proti nim jednoznačne tvrdiť, že problematika človeka, tak ako sa ju dnes usiluje chápať a rozpracúvať marxistická filozofická antropológia „bola vždy v centre pozornosti marxistickej filozofie“. Komu a načo je takáto apologetika vlastných nedostatkov vo vývine marxistického myslenia potrebná? Isté je, že rozvoju tvorivého marxizmu, ktorý sa môže rozvíjať len na základe kritickej sebaanalýzy vlastných nedostatkov a chýb, slúži najmenej. Domnievame sa, že táto skutočnosť sa napokon na sympóziu do značnej miery predsa len ozrejmla.

Z československých účastníkov vystúpil v sekcii rokujúcej o dejinách a kritike súčasnej buržoáznej filozofie dr. Jiří Černý. Hovoril najmä o súčasnej filozofii v Nemeckej spolковой republike, osvetlil, prečo nás táto problematika v Československu osobitne zaujíma, hovoril o jednotlivých skupinách a osobnostiach západonemeckej filozofie, o rozličných funkciách súčasnej západoeurópskej marxológie a najmä o tom, ako k tejto problematike dnes pristupovať. Osvetlil aj skutočnosť, prečo v Československu nepovažujeme kritiku buržoáznej filozofie za dajakú vydelenú disciplínu marxistickej filozofie a nemáme pre ňu vytvorené špeciálne pracoviská. Podstata spočíva v tom, že *každá*

súčasná marxistická práca má byť osnovaná na vedeckom základe, má vychádzať z čo najväčšej znalosti problematiky, ktorú skúma a jej *pozitívnym riešením* má vývin filozofického myslenia posúvať dopredu. To je ten najúčinnjší spôsob kritiky. Takto osnovaná práca musí v sebe *imanentne* obsahovať kritiku prekonaných, nesprávnych, idealistických a buržoáznych filozofických názorov. Čo, pravda, nevylučuje, že sa tejto kritike nemožno a netreba aj osobitne v jednotlivých prípadoch venovať. Možno to však účinne robiť *iba* na základe jej dôkladnej znalosti a na základe hlbokého rozvíjania centrálnych problémov *vlastnej* filozofie, ktorá obstojí pod prísnyimi kritériami vedy i vo vzájomnom stretávaní sa (v dialógoch) rozličných filozofií.

Andrej Kopčok a Ján Uher z Filozofického ústavu SAV vystúpili v sekcii dejín marxistickej filozofie. Ich vystúpenie vzbudilo nielen ohlas, ale aj polemiku. Pozornosť a diskusiu vzbudili najmä tie časti, v ktorých sa hovorilo o nevyhnutnosti prekonávať povrchný, schématický prístup k dejinám filozofie z hľadiska z vulgarizovano pochopenej tézy o dvoch líniiach v dejinách filozofie (najmä u národov so slabo rozvinutými tradíciami filozofického materializmu); ďalej problematika vzťahu imanentného vývinu filozofie a jej vonkajších sociálnych, politických a ideologických podnetov i funkcií, ako aj myšlienky o tom, prečo zo všetkých disciplín marxistickej filozofie sú doteraz pomerne najslabšie spracované jej vlastné dejiny, spolu s požiadavkou, aby sa dejiny marxistickej filozofie nechápali ako pozitivistické (aj to často len voluntaristicky vybrané) *opísanie* udalosti, problémov a osobností, ale predovšetkým ako kritické *sebapoznávanie*, *analytické sebaskúmanie*, kritické *sebarefektovanie* vývinu svojej vlastnej filozofie. Na záver rokovania v sekcii v záverečnom rokovaní plenárneho zasadnutia sympózia venoval M. T. Jovčuk ôtzkám nastoleným v týchto príspevkoch pomerne veľa miesta. Usiloval sa vysvetliť, v čom s nami súhlasí a v čom zostali spory.

V závere rokovania prijalo plénum sympózia viacero návrhov a odporúčaní pre riadiace orgány sovietskeho filozofického života. Zo zaujímavejších z nich pre informáciu vyberáme:

1. Vypracovať plán *špeciálnych* sympózií a vedeckých konferencií o dejinách filozofie za medzinárodnej účasti.
2. Vydáť v najbližších rokoch hlavné diela nemarxistickej filozofie z druhej polovice 19. storočia a najmä z 20. storočia.
3. Vydávať spočiatku aspoň raz do roka pravidelné zborníky z dejín filozofie a postupne uvažovať o možnosti vydávať v SSSR osobitný časopis pre dejiny filozofie.
4. Zriadiť vo Filozofickom ústave AN SSSR oddelenie pre štúdium a výskum západnej filozofie. (Oddelenie pre štúdium filozofie východných národov už existuje.)
5. Dobudovávať bibliografické strediská s cieľom čo najúplnejšieho zachytenia a vydávania diel z dejín svetovej a domácej filozofie.

Diskutovalo sa aj o možnosti vydania špeciálneho slovníka, ktorý by vysvetľoval pôvodný význam množstva zabudnutých alebo aj dodnes (v modifikovanej podobe) používaných filozofických termínov, pojmov a slov, tak ako sa s nimi možno stretnúť v dejinách filozofie od najstarších čias až podnes. Užitočnosť takéhoto slovníka by bola nepochybne veľká. Zostaviť ho však je viac ako zložitá záležitosť aj pre najväčšie filozofické pracoviská.

Vznikol tu aj celý rad ďalších návrhov a podnetov.

Na druhý deň po sympóziu mali naši účastníci (Černý, Kopčok, Uher) rozhovory s vedúcimi činiteľmi Filozofického ústavu AN SSSR. Hovorilo sa o niektorých praktických ôtzkach: vydanie výberu z antológie z dejín českej a slovenskej filozofie v SSSR, o vzájomných kontaktoch, sympóziách atď., ale aj o niektorých zvrchovane filozofických a sporných ôtzkach, v ktorých sa naše názory navzájom odlišujú. V tejto súvislosti

centrom pozornosti bola najmä súčasná mnohostrannosť (až pluralnosť) marxistickej filozofie vo svete (ktorá je neodškriepiteľným faktom), vnútorná diferenciacia a odlišnosť názorov na mnohé filozofické, ale aj prakticko-politické a ideologické otázky. Zastávali sme názor, že túto skutočnosť musíme brať predovšetkým na vedomie ako jestvujúci fakt. Pohybovať sa v nej, dospievať k porozumeniu, resp. zblížovaniu stanovísk k dajakej novej a vyššej syntéze, osnovanej na *vedeckej báze*, možno aj tu, vnútri marxistickej orientovanej filozofie, iba pomocou vedeckých rozhovorov, dialógov odmietaním a prekonávaním izolácie, vzájomným poznávaním sa,¹ nadväzovaním kontaktov, výmenou názorov, vyjasňovaním vedeckých sporov atď. Inej účinnej cesty ani tu, medzi nami, navzájom niet. Významnou príležitosťou k tomu by mohla byť napríklad už veľká medzinárodná filozofická konferencia, ktorá sa na budúci rok chystá v Berlíne z príležitosti 150. výročia narodenia K. Marxa, na tému *Marx a súčasnosť*.

*

Ďalšie podrobnosti zo sympózia neuvádzame. Bližší záujemca o ne bude si ich môcť neskôr prečítať v protokole, ktorý vyjde v SSSR. Uverejňujeme nateraz len príspevok, ktorý na sympóziu predniesli slovenskí účastníci Andrej Kopčok a Ján Uher.

K METODOLOGICKÝM SPOROM V HISTORIOGRAFII SLOVENSKEJ FILOZOFIE*

ANDREJ KOPČOK, JÁN UHER

Dovoľte vysloviť niekoľko kritických poznámok k metodologickým problémom marxistických dejín filozofie, ktoré považujem za aktuálne. Hoci vyplývajú zo špecifickej práce na dejinách slovenskej filozofie, majú podľa môjho názoru i všeobecnejší význam. Presvedčil som sa o tom i včera, keď som počúval niektoré referáty. Posúďte to napokon sami. Celú problematiku, ktorú svojimi poznámkami nastoľujem, možno všeobecnejšie formulovať i ako otázku: V čom je vlastne zmysel marxistických dejín filozofie?

¹ V tejto súvislosti sme mali možnosť napríklad zistiť, že v súčasnom období vychádza v SSSR ročne asi okolo 600 knižných prác s filozofickou problematikou. Keby mal človek túto literatúru len zbežne sledovať, musel by mať v rukách denne takmer dve sovietske knižky. Je teda zrejmé, že absolútnu väčšinu tejto produkcie dôkladnejšie nepoznáme. Väčšinou si o nej iba dedukujeme úsudky z niektorých známych prác, symptómov a tendencií. Najčastejšie z tých, čo, sa publikujú vo Voprosch filosofii. Tieto symptómy sú iste velavravné, ale pre ucelené poznanie predsa len nie dostačujúce. Nemôžeme a nemali by sme sa preto iba na základe nich vyjadrovať o sovietskej filozofii paušálne a globálne, bez komplexnejšej znalosti všetkých vrstiev súčasných sovietskych filozofických prác. Na vecný a diferencovaný prístup, ktorý teraz tak často a právom požadujeme vo vzťahu k západnej filozofii, nemali by sme zabúdať ani pri posudzovaní sovietskej filozofie. Pričom znova a znova sa potvrdzuje, že najväčším nepriateľom skutočného poznania a predsudkov je vzájomná izolácia a neznalosť. Tú nám treba čo najviac prekonávať vo vzťahu k všetkým filozofiám. Neprehliadajme, že nebezpečenstvo neznalosti nám dnes (a už niekoľko rokov) začína hroziť aj vo vzťahu k súčasnej sovietskej filozofickej, vnútorne mnohohrstvennej a predsa len aj diferencovanej tvorbe.

* Prvý časť tohto príspevku vypracoval A. Kopčok, druhú časť J. Uher.